

LIETUVOS BANKO FINANSINIŲ PASLAUGŲ IR RINKŲ PRIEŽIŪROS DEPARTAMENTAS

Elektroninių pinigų įstaigų ir mokėjimo įstaigų
vadovams pagal sąrašą

2022-02-17 Nr. S 2022/(34.54.E-3900)-
12-939

Kopija
Asociacijoms pagal sąrašą

DĖL ELEKTRONINIŲ PINIGŲ ĮSTAIGŲ IR MOKĖJIMO ĮSTAIGŲ VEIKLOS VALDYMO, VIDAUS KONTROLĖS IR ATITIKTIES KULTŪROS STIPRINIMO

Finansinių technologijų (angl. *fintech*) sektoriaus branda ir atitikties kultūros stiprinimas ir toliau lieka viena iš Lietuvos banko strateginių kryptių, todėl vykdydami elektroninių pinigų įstaigų ir mokėjimo įstaigų (toliau – Įstaigos) priežiūrą norime priminti, kad Lietuvos banko 2021 m. gegužės 14 d. rašte Nr. S 2021/(34.54.E-3402)-12-2676 „Dėl elektroninių pinigų įstaigų ir mokėjimo įstaigų veiklos valdymo, vidaus kontrolės ir atitikties kultūros stiprinimo“ (toliau – Lūkesčių raštas) išdėstyti lūkesčiai išlieka aktualūs. Taip pat norime dar kartą atkreipti Įstaigų dėmesį į tam tikrus reikalavimus, nustatytus toliau nurodytuose teisės aktuose, kurių jos privalo laikytis kasdienėje veikloje.

I. Dėl veiklos pradžios ir verslo planų vykdymo. Pagal Lietuvos Respublikos elektroninių pinigų ir elektroninių pinigų įstaigų įstatymo (EPEPIĮ) 15 straipsnio 1 dalį ir Lietuvos Respublikos mokėjimo įstaigų įstatymo (MIĮ) 8 straipsnio 1 dalį, Įstaigai išduota licencija gali būti atšaukiama Lietuvos Respublikos finansų įstaigų įstatymo (FIĮ) 10 straipsnio 1 dalyje ir 2 dalies 1, 3–8 punktuose nustatytais atvejais. Priežiūros institucija pagal FIĮ 10 straipsnio 2 dalies 1 punktą turi teisę atšaukti Įstaigai išduotą licenciją teikti licencines paslaugas, jeigu Įstaiga nepasinaudojo licencija per 12 mėnesių nuo licencijos teikti finansines paslaugas išdavimo dienos, o pagal FIĮ 10 straipsnio 2 dalies 6 punktą licenciją gali panaikinti, jei Įstaiga nebesiverčia licencine veikla daugiau kaip 6 mėnesius.

Periodiškai analizuojant Įstaigų pateiktas ketvirtines finansines ir paslaugų ataskaitas bei kitus dokumentus pastebėta, kad pasitaiko atvejų, kai Įstaigos per 12 mėn. taip ir nepradeda teikti licencinių paslaugų arba licencinės veiklos nebevykdo daugiau kaip 6 mėnesius. Taip pat periodiškai atliekant palyginamąsias Įstaigų teikiamų faktinių ir licencijavimo metu prognozuotų finansinių rezultatų analizes, nustatyta, kad vis dar pasitaiko atvejų, kai licencijuojantis teikiamos veiklos prognozės išlieka pernelyg optimistinės, planuojamas uždirbti pelnas praktikoje (nepradėjus laiku licencinės veiklos ar patyrus daugiau nei planuota išlaidų) virsta nuostoliais, kurie neigiamai veikia ir Įstaigų nuosavo kapitalo rodiklius, taigi dalies Įstaigų planai pradėti veiklą jau pirmąjį veiklos pusmetį lieka neįgyvendinti.

Dėl to atkreipiame Įstaigų dėmesį į tai, kad licencijavimo metu, licencijos papildymo naujomis licencinėmis paslaugomis ar įsigijimo atvejais teikiami verslo planai ir finansinės prognozės turėtų būti paruošti ne tik tam, kad Lietuvos bankas išduotų prašomą licenciją, bet ir būtų realūs bei praktiškai įgyvendinami. Taip pat Įstaigos privalo dėti maksimalias pastangas ir realiais veiksmais kryptingai siekti pradėti ir vykdyti licencinę veiklą, aktyviai spręsti kylančias problemas ir ieškoti alternatyvių problemų sprendimo būdų.

II. Dėl atitikties turimai licencijai ir turimoms licencijoje nurodytoms mokėjimo paslaugoms. Įstaigos gali teikti tik Lietuvos banko joms išduotose licencijose nurodytas mokėjimo paslaugas. Jei atsitinka taip, kad Įstaigos pradeda teikti mokėjimo paslaugas, kurios nenurodytos joms išduotose licencijose, tokių paslaugų teikimas turėtų būti nedelsiant sustabdytas.

III. Dėl veiklos suderinamumo. Ketindamos pradėti vykdyti kitą licencijuojamą veiklą, tokią kaip vartojimo kredito davėjo, tarpusavio skolinimo platformos operatoriaus ar sutelktinio finansavimo platformų operatoriaus (toliau – kita veikla), Įstaigos pirmiausia turi pačios atlikti išsamų kitos veiklos poveikio savo veiklai įvertinimą ir nustatyti, ar ši veikla gali

turėti neigiamą įtaką jų finansiniam patikimumui ar Lietuvos banko galimybei stebėti, ar vykdomi visi EPEPĮI nustatyti reikalavimai.

IV. Dėl veiklos modelio keitimo. Vykdamas priežiūrą pastebėta atveju, kai Įstaigos ketino keisti licencijavimo metu pristatytą veiklos modelį, kuriam pritarė Lietuvos bankas, rizikingesniu, susijusiu su rizikingesnio sektoriaus (pvz., kriptografinis turtas, lošimai ar pan.) aptarnavimu. Atkreipiame dėmesį, kad išvardyti rizikingesnio sektoriaus aptarnavimo pavyzdžiai dėl tai veiklai ir (ar) susijusiems partneriams būdingos veiklos specifikos gali daryti įtaką ir nulemti aukštesnį Įstaigų veiklos rizikos profilio rizikingumą (padidėjusią pinigų plovimo ir teroristų finansavimo, reputacinę ar kitas rizikas). Atsižvelgiant į tai, veiklos modelis tampa rizikingesnis ir reikalauja atitinkamai sudėtingesnių priemonių ir procedūrų padidėjusioms rizikoms nustatyti, kontrolei ir valdymui užtikrinti.

Lietuvos bankas siekia iš anksto įsitikinti, kad Įstaigos geba taikyti veiklai būdingų rizikų valdymui proporcingas priemonės. Įstaigų tinkamas pasirengimas ir gebėjimas valdyti ir kontroliuoti rizikas vertinamas licencijavimo metu, joms pristačius planuojamą veiklos modelį. Atsižvelgdami į tai ne tik tikimės, kad Įstaigos, prieš nusprendamos keisti licencijos išdavimo metu nurodytas (išduotas) veiklos sąlygas ir (ar) veiklos modelį, iš anksto kreipsis į Lietuvos banką ir praneš apie planuojamus pokyčius, bet ir skatiname jas taip elgtis. Pažymėtina, kad Lietuvos bankas neturės pagrindo pritarti rizikingesnio veiklos modelio, nei buvo suplanuotas ir įvertintas licencijos išdavimo metu, vykdymui, jei Įstaigos licencinių paslaugų teikimo istorija trumpa (mažiau negu vieni metai) ir Įstaiga neturėjo galimybės pademonstruoti, o Lietuvos bankas – įsitikinti jos gebėjimu valdyti prisiimtas rizikas. Licencijavimo metu pristatyto veiklos modelio vystymo nuoseklumo svarba itin didelė ir tais atvejais, kai Įstaigos licencinių paslaugų teikimo istorijoje buvo teisės aktų reikalavimų neužtikrinimo faktų, Įstaiga nepasiekė būtinos brandos lygio (neužtikrina tinkamos valdysenos, stiprios vidaus kontrolės ir atitikties kultūros) ar turi kitų trūkumų, dėl kurių gali kilti pagrįstų abejonių jos gebėjimu pritaikyti tinkamas priemones, skirtas aukštesnio rizikingumo veiklos modelio rizikoms valdyti. Taigi prieš kreipdamosi į Lietuvos banką dėl rizikingesnio veiklos modelio vykdymo Įstaigos turi atlikti išsamų numatomos veiklos poveikio savo veiklai bei gebėjimo vykdyti numatomą veiklą vertinimą, kad galėtų įsitikinti, jog gebės nustatyti, valdyti ir kontroliuoti naujai prisiimamas veiklos rizikas, o paslaugų plėtros planai ir numatomos veiklos pobūdis nekels grėsmės tvariai veiklai.

V. Dėl veiklos vykdymo ir buveinės Lietuvos Respublikoje. 2015 m. lapkričio 25 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos (ES) 2015/2366 dėl mokėjimo paslaugų vidaus rinkoje, kuria iš dalies keičiamos direktyvos 2002/65/EB, 2009/110/EB ir 2013/36/ES bei Reglamentas (ES) Nr. 1093/2010 ir panaikinama Direktyva 2007/64/EB (nuostatos į nacionalinę teisę perkeltos Lietuvos Respublikos mokėjimų įstatyme ir MĮI), preambulės 36 punktą nustato, kad, siekiant išvengti piktnaudžiavimo įsisteigimo teise, būtina reikalauti, kad mokėjimo įstaiga, prašanti išduoti leidimą valstybėje narėje, bent dalį savo mokėjimo paslaugų vykdytų toje valstybėje narėje. Siekdamas įsitikinti Lietuvos Respublikos kaip įsisteigimo valstybės pasirinkimo pagrįstumu Lietuvos bankas vertina, ar potencialių ir veiklą jau vykdančių Įstaigų planuojama ar jau vykdoma veikla Lietuvos Respublikoje nėra deklaratyvi. Šiuo tikslu vertinamas Įstaigų licencijavimo procedūrų metu pristatytų veiklos planų įgyvendinimo realumas, numatyta vietinė infrastruktūra, kaip bus užtikrintas nuolatinis Įstaigų vadovų pasiekiamumas ir sudarytos sąlygos veiksmingai Įstaigų priežiūrai atlikti. Pažymėtina, kad veiklos Lietuvos Respublikoje sąlyga turi būti tenkinama visu licencinių finansinių paslaugų teikimo metu.

Vienas iš kriterijų, padedantis įvertinti, ar Įstaigų veikla Lietuvos Respublikoje nėra deklaratyvi, – Įstaigų buveinė. Pagal EPEPĮI 11 straipsnio 3 dalį ir MĮI 3 straipsnio 3 dalį, Įstaigos privalo turėti buveinę Lietuvos Respublikoje. Tačiau pastebėta, kad kai kurių potencialių ir veiklą jau vykdančių Įstaigų buveinės Lietuvos Respublikoje registruojamos tais pačiais adresais (pvz., licencijavimo procese joms atstovaujančių asmenų adresais), taip pat pastatuose, kurie akivaizdžiai nepritaikyti komercinei veiklai vykdyti ir kuriuose registruoti įmonių steigimo paslaugas teikiantys subjektai. Tokie buveinių adresų pavyzdžiai laikytini fiktyvių įmonių veiklos požymiais¹. Pagal FĮI 8 straipsnio 1 dalies 4 punktą finansų įstaiga finansines paslaugas teikti gali tik turėdama tinkamas patalpas. Dėl to į buveinės Lietuvos Respublikoje turėjimą atsižvelgiama vertinant ne tik formalią Įstaigų atitiktį EPEPĮI 11 straipsnio 3 dalies ir MĮI 3 straipsnio 3 dalies reikalavimams, bet ir visapusišką pasirengimą saugiai ir patikimai vykdyti savo veiklą, t. y. užtikrinti nuolatinę atitiktį taikomiems teisės aktų reikalavimams, pasirūpinti efektyvios komunikacijos su klientais, partneriais ir kitais

¹ <https://www.fntt.lt/lt/pinigu-plovimo-prevencija/fiktyviu-imoniu-veiklos-pozymiu-nustatymo-gaires/4112>.

suinteresuotais asmenimis kanalais, sudaryti sąlygas veiksmingai atlikti priežiūrą.

VI. Dėl klientų lėšų apsaugos reikalavimų. EPEPII 25 straipsnyje ir MII 17 straipsnyje nurodytos priemonės, užtikrinančios elektroninių pinigų turėtojų ir (arba) mokėjimo paslaugų vartotojų nuosavybės teisių apsaugą, atitinka vienus iš pagrindinių (esminių) Įstaigų veiklai keliamų reikalavimų. Jomis siekiama, kad Įstaigoms patyrus finansinių sunkumų ar bankroto atveju būtų apsaugoti elektroninių pinigų turėtojai ir (arba) mokėjimo paslaugų vartotojai ir kad į jų lėšas nebūtų nukreipti išieškojimai pagal Įstaigų prievoles.

Analizuojant Įstaigų pateiktas ketvirtines finansines, lėšų, laikomų atskiroje sąskaitoje, elektroninių pinigų turėtojų ir (arba) mokėjimo paslaugų vartotojų lėšų apsaugos reikalavimų esminių pasikeitimų ataskaitas, vykdant planinius ir neplaninius patikrinimus pastebėta, kad pasitaiko atvejų, kai Įstaigos netinkamai užtikrina elektroninių pinigų turėtojų ir (arba) mokėjimo paslaugų vartotojų lėšų apsaugą.

Atkreiptinas dėmesys, kad Įstaigos valdymo organas ne tik turi patvirtinti elektroninių pinigų turėtojų ir (arba) mokėjimo paslaugų vartotojų lėšų apsaugos procesą ir tokių lėšų apskaitos ir vidaus kontrolės procedūras nustatančius vidaus dokumentus, bet ir užtikrinti, kad jais būtų nuolat vadovaujama vykdant licencinę veiklą ir jie reguliariai būtų persvarstomi Įstaigos pasirinktu periodiškumu. Be to, nustatyta atvejų, kai Įstaigos klientų lėšoms atskirti ir apsaugoti turi atsidariusios tik vieną klientų lėšų saugojimo sąskaitą ir šių lėšų nediversifikuoja, t. y. visas klientų lėšas laiko tik vienoje Įstaigoje (centriniame banke ar kredito Įstaigose, nurodytose EPEPII 25 straipsnio 1 dalies 1 punkte ir MII 17 straipsnio 1 dalies 1 punkte). Pažymėtina, kad taip Įstaigoms kyla EPEPII 25 straipsnio ir MII 17 straipsnio reikalavimų nevykdymo rizika, nes, jei kredito Įstaiga, kurioje saugomos Įstaigos klientų lėšos, nuspręstų nutraukti dalykinius santykius ir uždarytų tokią sąskaitą, Įstaiga neturėtų galimybės sklandžiai ir greitai pervesti klientų lėšų į kitą klientų lėšų saugojimo sąskaitą, esančią kitoje kredito Įstaigoje. Dėl to Įstaigos turėtų dėti visas pastangas minėtai rizikai suvaldyti ir turėti daugiau negu vieną klientų lėšų saugojimo sąskaitą.

VII. Dėl klientų lėšų saugojimo sutarčių. Įstaigų sudarytų klientų lėšų saugojimo sutarčių su kredito Įstaigomis nuostatos turi užtikrinti tinkamą ir efektyvią klientų lėšų apsaugą, Įstaigoms vykdant veiklą ar tapus nemokioms, pagal EPEPII 25 straipsnio ir MII Įstatymo 17 straipsnio reikalavimus.

Pagal Elektroninių pinigų Įstaigų ir mokėjimo Įstaigų valdymo sistemos ir gautų lėšų apsaugos reikalavimų aprašo, patvirtinto Lietuvos banko valdybos 2020 m. liepos 23 d. nutarimu Nr. 03-106 „Dėl Vidaus kontrolės, rizikos valdymo ir gautų lėšų apsaugos reikalavimų elektroninių pinigų ir mokėjimo Įstaigoms“ (toliau – Aprašas),² 29 punktą, sutarties dėl lėšų saugojimo sąskaitos arba sutarties dėl vertybinių popierių saugojimo sąskaitos atidarymo sąlygose, įskaitant šių sutarčių priedus, turi būti nustatyta, kad atitinkama sąskaita skirta tik Įstaigai perduotų elektroninių pinigų turėtojų ir (arba) mokėjimo paslaugų vartotojų lėšoms arba tik vertybiniams popieriams, kurie buvo įsigyti už Įstaigos iš elektroninių pinigų turėtojų ir (arba) mokėjimo paslaugų vartotojų gautas lėšas, saugoti ir tvarkyti ir kad šios lėšos ir vertybiniai popieriai išlieka jas perdavusių elektroninių paslaugų turėtojų ir mokėjimo paslaugų vartotojų nuosavybė, ir kad į jas negali būti nukreiptas išieškojimas pagal Įstaigos skolas. Jeigu sutarties dėl lėšų saugojimo sąskaitos arba sutarties dėl vertybinių popierių saugojimo sąskaitos atidarymo sąlygose, įskaitant šių sutarčių priedus, nėra atitinkamų elektroninių pinigų turėtojų ir (arba) mokėjimo paslaugų vartotojų lėšų apsaugos nuostatų, Įstaiga iš kredito Įstaigos ar vertybinių popierių saugotojo turi gauti patvirtinimą arba sudaryti atskirą susitarimą, kuriuose turi būti nurodyta bent: patvirtinimo išdavimo arba susitarimo sudarymo data; Įstaigos pavadinimas; sąskaitos (-ų), kurioje (-iose) saugomos Įstaigai perduotos elektroninių pinigų turėtojų ir (arba) mokėjimo paslaugų vartotojų lėšos arba vertybiniai popieriai, numeris (-iai); patvirtinimas, kad sąskaita (-os) nuo šiame patvirtinime nurodytos datos bus skirta (-os) tik Įstaigos iš elektroninių pinigų turėtojų ir (arba) mokėjimo paslaugų vartotojų gautoms lėšoms ir vertybiniams popieriams saugoti ir tvarkyti, ir tai, kad lėšos ir vertybiniai popieriai išlieka elektroninių pinigų turėtojų ir (arba) mokėjimo paslaugų vartotojų nuosavybė ir į jas nebus nukreiptas išieškojimas pagal Įstaigos skolas; įgaliotojo darbuotojo parašas, kai išduodamas patvirtinimas arba abiejų šalių parašai, kai sudaromas atskiras susitarimas.

VIII. Dėl vidaus audito funkcijos užtikrinimo tinkamumo. Analizuojant Įstaigų vidaus audito funkcijos užtikrinimo tinkamumą, pastebėta, kad dalis Įstaigų neužtikrina tinkamo šios funkcijos vykdymo arba net nėra jos įsidiegušios. Primename, kad Lietuvoje įsisteigusių ir licencijuotų Įstaigų pareiga tinkamai įdiegti vidaus audito funkciją ir užtikrinti jos vykdymą yra įtvirtinta EPEPII 28 straipsnio 6 dalyje ir MII 22 straipsnio 6 dalyje. Detalesni

² <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/a248366ed03f11ea8f4ce1816a470b26?ifwid=-y8onxq46w>.

vidaus audito funkcijos įdiegimo reikalavimai nustatyti Apraše. Lietuvos banko nuomone, tinkamas vidaus audito funkcijos užtikrinimas yra svarbus veiksnys stiprinant Įstaigų valdyseną ir veiklos rizikų valdymo bei vidaus kontrolės procesų veiksmingumą. Norint pasiekti vidaus audito tikslus, vykdant funkcijas būtina vadovautis pagrindiniais vidaus audito principais, skirti pakankamai išteklių ir užtikrinti būtinų procedūrų visumą. Be to, Įstaigos priežiūros organas turi ne tik patvirtinti vidaus audito strategiją ir procedūras reglamentuojančius vidaus dokumentus, bet ir jais vadovautis bei periodiškai juos atnaujinti.

Analizuojant vidaus audito tinkamumą pastebėta, kad tam tikrais atvejais planavimo metu sprendimai priimami neatsižvelgiant į rizikų analizę ir Įstaigai svarbias rizikas, nesilaikoma planavimo tęstinumo principo ir taip neužtikrinamas tinkamas svarbiausių sričių auditavimo periodiškumas. Pastebėta ir tai, kad kai kurioms Įstaigų veiklai būdingoms rizikoms, tokioms kaip operacinė, informacinių technologijų ir kibernetinio saugumo, kapitalo pakankumo, planavimo metu nepagrįstai nesuteikiama reikiama svarba ir šių sričių auditas neįtraukiamas į audituotinių sričių planus. Nustatyta ir vidaus audito rekomendacijų įgyvendinimo procedūrų trūkumų – dažnai įgyvendinamos ne visos pateiktos rekomendacijos. Taip pat paaiškėjo vidaus auditoriaus nepriklausomumo principo pažeidimo atvejų: vidaus audito planus tvirtina ir sprendimus dėl audituotinių sričių prioritetų priima ne auditorius, o direktorius (ar atitikties pareigūnas); vidaus auditorius atskaitingas ne Įstaigos priežiūros organui, o vadovui. Nors daugelis vertintų Įstaigų vidaus audito funkcijai užtikrinti skyrė pakankamai išteklių, tačiau dėl reikšmingų trūkumų vykdant procedūras šie ištekliai gali neturėti siekiamo efekto ir vidaus audito tikslai Įstaigose gali būti nepasiekti.

Pažymėtina, kad tam tikru periodiškumu atliekamas išorinis vienos srities vertinimas negali būti laikomas tinkama vidaus audito funkcijos užtikrinimo forma. Tai neatitinka vidaus audito esmės, nes sprendimai dėl audituotinių sričių parinkimo nėra pagrįsti būdingiausių rizikų vertinimu (yra vadovybės užsakymo vykdymas), neatitinka vidaus audito kompleksiskumo (nevykdoma būtinų procedūrų visuma), neišlaikomas tęstinumas. Vienkartinis atskirų sričių vertinimas gali būti veiksminga vidaus auditą papildanti kontrolės priemonė.

IX. Dėl vidaus kontrolės ir valdymo sistemos patikimumo reikalavimų vykdymo. Analizuojant, kaip Įstaigos įgyvendina valdymo, vidaus kontrolės ir rizikos valdymo sistemos patikimumo reikalavimus, pastebėta, kad jie vykdomi tik iš dalies. Pagrindiniai valdymo sistemos, vidaus kontrolės ir rizikos valdymo sistemos reikalavimai nustatyti Apraše. Lietuvos banko nuomone, vidaus kontrolė yra nenutrūkstamas procesas, kurio metu Įstaigų vadovai ir kiti darbuotojai turi užtikrinti, kad Įstaigų veikla atitiktų įstatymus, Lietuvos banko ir kitus teisės aktus bei Įstaigų strategiją. Įstaigų vidaus kontrolę turi užtikrinti patikima ir tinkamai veikianti vidaus kontrolės sistema, kurią turi sudaryti: veiksminga vidaus kontrolė ir rizikos valdymas bei tinkamos vidaus kontrolės procedūros, t. y. Įstaigų vidaus kontrolė turi būti organizuota taip, kad Įstaigų vadovai galėtų užtikrinti, jog bus imtasi visų reikalingų priemonių rizikai nustatyti, įvertinti, stebėti, riboti ir kontroliuoti net ir tada, kai Įstaigų veikla vykdoma per tarpininkus ir (arba) veiklos funkcijos perduotos vykdyti tretiesiems asmenims.

Pažymėtina, kad tinkamas ir išsamus valdymo organų funkcijų užtikrinimas pirmiausia turėtų prasidėti nuo Įstaigų vidaus kontrolės politikos ir procedūrų reglamentavimo. Vadovaudamasi teisės aktais Įstaigos turėtų nustatyti tokias valdymo organų funkcijas ir taip jas sugrupuoti, kad būtų užtikrinta savalaikė ir efektyvi sprendimų priėmimo kontrolė. Norint, kad sprendimų priėmimas vyktų sklandžiai, pirmiausia reikia užtikrinti, kad informacija Įstaigų valdymo organus pasiektų reguliariai ir laiku, o darbuotojų kvalifikacijos ir atsakomybių lygio vertinimas įgūdžių, patirties ir reputacijos kontekste sudarytų sąlygas Įstaigoms sklandžiai vykdyti savo veiklą. Tinkamas rizikos nustatymas ir įvertinimas, siekiant užtikrinti, kad būtų laiku ir tinkamai imtasi rizikos valdymo (mažinimo) priemonių, gali tapti sudėtingu uždaviniu, jeigu Įstaigos nėra nustačiusios aiškios rizikos valdymo strategijos: procedūrų, darbuotojų rolių ir atsakomybių bei rizikos vertinimo rezultatų panaudojimo tolesnėje Įstaigų veikloje tvarkos. Taigi tam, kad rizikos valdymas Įstaigoje būtų atliekamas, peržiūrimas ir atnaujinamas reguliariai, rizikos valdymo ataskaita Įstaigos valdymo organui turi būti pateikiama bent vieną kartą per metus, o rizikos valdymo žemėlapis – ne rečiau nei kas ketvirtį. Įstaigos, dar prieš pradėdamos teikti paslaugas, privalo įvertinti su paslaugų teikimu susijusias faktines ir tikėtinas rizikas, kurios kyla ar galėtų kilti Įstaigoms leidžiant elektroninius pinigus ir (arba) teikiant mokėjimo paslaugas.

X. Dėl tinkamo Įstaigos pasirengimo veiklos nutraukimui. Pagal EPEPIĮ 13 straipsnio 2 dalies 6 punktą arba atitinkamai MII 5 straipsnio 2 dalies 6 punktą ar 6 straipsnio 2 dalies 4 punktą Įstaigos privalo priežiūros institucijai pateikti taikomos (numatomos taikyti) valdymo tvarkos ir vidaus kontrolės sistemos, įskaitant administracines, rizikos valdymo ir apskaitos sistemas, aprašymą, kuriuo įrodoma, kad ta valdymo tvarka ir vidaus kontrolės

sistema yra tinkamos, patikimos ir adekvačios prisiimamai rizikai. Aprašo 7 punkte nustatyta, kad Įstaigoje turi būti įgyvendinta patikima ir riziką ribojančiais principais grindžiama valdymo sistema, apimanti aiškią organizacinę struktūrą ir veiksmingą rizikos, su kuria Įstaiga susiduria arba gali susidurti, valdymo ir vidaus kontrolės sistemą. Atkreiptinas dėmesys, kad tai apima Įstaigos pasirengimą valdyti likvidumo, operacinę ir kitas rizikas Įstaigos veiklos ar jos dalies, atskiros paslaugos (produkto) teikimo nutraukimo atvejais, kai, pavyzdžiui, dėl tam tikrų priešasčių kita sutarties šalis nutraukia bendradarbiavimo sutartį, Įstaigai Lietuvos banko sprendimu atšaukiama licencija teikti licencines paslaugas ir kt. Įstaigos privalo būti tinkamai pasirengusios valdyti šias rizikas nurodytais veiklos nutraukimo atvejais, t. y.: turėti patvirtintą veiklos nutraukimo atvejų (angl. *wind-down*) planą (toliau – Planas), kuriame būtų nustatyti procesai ir kiti su tuo susiję svarbūs dalykai (pvz., reikšmingos aplinkybės, kurioms esant būtų įgyvendinami Plane numatyti veiksmai, nurodytos sąnaudos (baudos, darbuotojų atleidimo išlaidos) ir sklandaus klientų lėšų gražinimo veiksmai veiklos nutraukimo Įstaigos iniciatyva atveju, komunikacija su klientais ir kitomis šalimis, poreikis kitoms sutarties šalims (pvz., prekybininkams) rasti alternatyvų paslaugų teikėją, numatyti atsakingi už Plane nurodytų veiksmų įgyvendinimą darbuotojai (padaliniai) ir jų funkcijos ir pan.). Planas turėtų atitikti Įstaigos verslo modelį, veiklos sudėtingumą ir apimti ne tik Įstaigos gyvybingumo būseną, kai ji vykdo ūkinę komercinę veiklą, leisiančią jai vykdyti savo prievolės ateityje, bet ir nemokumo atvejus, ir būti ne rečiau kaip kasmet atnaujinamas įvertinus verslo aplinkos pasikeitimus.

XI. Dėl pinigų plovimo ir teroristų finansavimo rizikų valdymo. Lietuvos bankas, atlikdamas pinigų plovimo ir teroristų finansavimo (PPTF) prevencijos srities patikrinimus, 2021 m. dažnai nustatydavo Įstaigų vidaus kontrolės sistemų trūkumų, susijusių su netinkamu funkcijų atskyrimu ir interesų konfliktu. Atsižvelgdamos į tai, kad veiksminga vidaus kontrolės sistema yra vienas kertinių elementų, ir siekdamas tinkamai suvaldyti PPTF rizikas, Įstaigos turi nustatyti atitinkamą vidaus politiką ir vidaus kontrolės procedūras, susijusias su funkcijų įgyvendinant PPTF prevencijos priemones pasiskirstymu, kaip tai nustatyta Lietuvos Respublikos pinigų plovimo ir teroristų finansavimo prevencijos įstatymo (PPTFPI)³ 29 straipsnio 1 dalies 10 punkte. Taip pat Įstaigos turi užtikrinti tinkamą darbuotojų funkcijų atskyrimą, kad būtų išvengta interesų konfliktų, dėl kurių padidėja arba gali padidėti PPTF rizika, kaip tai nustatyta Finansų rinkos dalyviams skirtų nurodymų, kuriais siekiama užkirsti kelią pinigų plovimui ir (arba) teroristų finansavimui, patvirtintų Lietuvos banko valdybos 2015 m. vasario 12 d. nutarimu Nr. 03-17 „Dėl Finansų rinkos dalyviams skirtų nurodymų, kuriais siekiama užkirsti kelią pinigų plovimui ir (arba) teroristų finansavimui, patvirtinimo“ (toliau – Nurodymai), 14 punkte. Dėl to Įstaigos, skirdamos už PPTF prevencijos reikalavimų įgyvendinimą atsakingus asmenis, kaip tai nustatyta PPTFPI 22 straipsnio 1 dalyje, turi įvertinti, ar dėl kitų šiems asmenims priskirtų funkcijų ir atsakomybių (įskaitant kitose Įstaigose ar įmonėse vykdomas funkcijas) bus užtikrinamas tinkamas Įstaigos PPTF prevencijos reikalavimų vykdymas.

Atkreiptinas dėmesys, kad pagal PPTFPI 29 straipsnio 1 dalies 4 punktą Įstaigos privalo nustatyti atitinkamą vidaus politiką ir vidaus kontrolės procedūras, susijusias su tarptautinių finansinių sankcijų ir ribojamųjų priemonių įgyvendinimu. Dėl pastaruoju metu skiriamų tarptautinių sankcijų kompleksiško Įstaigos turėtų nuodugniai peržiūrėti nustatytas tarptautinių finansinių sankcijų įgyvendinimo procedūras ir taikomus technologinius sprendimus, siekdamas įsitikinti, kad jie veikia tinkamai ir yra veiksmingi.

Lietuvos banko duomenimis, 2021 m. pastebimai išaugo pranešimų apie galimo Įstaigų klientų sukčiavimo atvejus skaičius. Vyraujančios tipologijos: investicinis sukčiavimas, fiktyvios elektroninės parduotuvės, tapatybės vagystė. Atsižvelgiant į išaugusį sukčiavimo mastą pažymėtina, kad Įstaigos, vadovaudamosi PPTFPI 9 straipsnio 13 dalimi, turi aiškiai suprasti, kokią veiklą vykdo jų klientai. Vertinant informaciją apie kliento veiklos pobūdį, turėtų būti atsižvelgiama į Fiktyvių įmonių veiklos požymių nustatymo gairėse⁴ nurodytą informaciją, papildomą dėmesį skiriant klientams, kurių veikla susijusi su didesne PPTF rizika (pvz., finansinių ar susijusių su virtualiųjų valiutų paslaugų teikimu ir pan.). Įgyvendindamos PPTFPI 9 straipsnio 14 dalies reikalavimus Įstaigos taip pat turėtų suprasti, kokių tikslu klientas ketina naudotis jų teikiamomis paslaugomis ir kokio pobūdžio operacijas numato atlikti. Siekdamas užtikrinti, kad vykdomi sandoriai atitiktų turimą informaciją apie klientą, jo verslą, rizikos pobūdį ir lėšų šaltinį, Įstaigos turi papildomai atlikti nuolatinę kliento dalykinių santykių stebėseną, įskaitant tiek atliktų, tiek realiuoju laiku atliekamų operacijų peržiūrą ir analizę, kaip tai nustatyta PPTFPI 9 straipsnio 16 dalyje.

³ <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.C44837068B55/asr>.

⁴ <https://www.lb.lt/lt/naujienos/gaires-finansu-rinkos-dalyviams-kaip-atpazinti-fiktyvias-imones>.

XII. Dėl informacinių ir ryšių technologijų ir saugumo rizikos valdymo.

2021 m. Lietuvos banko atlikta 30 Įstaigų informacinių ir ryšių technologijų ir saugumo rizikos valdymo analizė parodė, kad daugiausia iššūkių kyla dėl incidentų valdymo, duomenų ir tiekimo grandinės saugumo. Lietuvos bankas 2022 m. vasario 8 d. rašte Nr. S 2022/(34.37.E-4100)-12-702 „Dėl kibernetinių atakų grėsmės“ Įstaigoms pateikė rekomendacijas ir veiksmus, kurių jos turėtų imtis, taip pat priminė apie kitas galimas kibernetinį saugumą stiprinančias priemones.

XIII. Dėl pranešimų apie operacinės ar saugumo rizikos incidentus. Nuo 2022 m. balandžio 1 d. įsigalioja atnaujintos Pranešimų apie operacinės ar saugumo rizikos incidentus teikimo Lietuvos bankui taisyklės. Tarp esminių pakeitimų – naujas incidento, susijusio su mokėjimo paslaugų teikimu, klasifikavimo kriterijus, kuris leis aiškiai identifikuoti su kibernetine rizika susijusius incidentus. Taip pat patikslintas pranešimų teikimo procesas ir terminai: incidentui įvertinti skirtos 24 valandos, kad rinkos dalyviai galėtų jį tinkamai klasifikuoti, pailgintas galutinio pranešimo pateikimo laikas.

Lietuvos bankas pastebėjo, kad kai kurios Įstaigos, aktyviai veikiančios mokėjimų rinkoje ir aptarnaujančios didelį mokėjimo operacijų srautą, per kalendorius metus nepranešė nė apie vieną su mokėjimo paslaugų tekimu susijusį incidentą. Tai gali rodyti, kad jos nėra tinkamai įdiegusios incidentų nustatymo ir klasifikavimo pagal nurodytose taisyklėse nustatytus kriterijus arba komunikacijos su Lietuvos banku procesų.

XIV. Dėl informacijos apie teisės aktų pažeidimus teikimo Įstaigų iniciatyva Lietuvos bankui. Įstaigos visada turėtų informuoti Lietuvos banką apie įvykusius reikšmingus įvykius, galinčius daryti įtaką jų veiklos tęstinumui (pvz., galimo nemokumo atveju), ir nedelsdamos imtis priemonių pažeidimams pašalinti bei užtikrinti, kad jie nepasikartotų. Atkreipiame dėmesį, kad informavimą, siekiant užtikrinti sklandų ir operatyvų abipusį bendradarbiavimą, būtina vykdyti Lietuvos banko priežiūrą atliekančių padalinių bendruoju elektroniniu paštu preziura@lb.lt.

XV. Dėl priežiūros institucijai teikiamos informacijos ir duomenų teisingumo užtikrinimo. Lietuvos bankas Lūkesčių rašte Įstaigų vadovams jau buvo atkreipęs dėmesį į patikimų ir tikslių finansinių ir kitų duomenų turėjimo ir teikimo priežiūros institucijai svarbą bei būtinybę užtikrinti patikimą ir tinkamą vidaus ir išorės finansinės ir kitos informacijos tvarkymą, kad ataskaitos, kiti dokumentai atitiktų teisės aktuose nustatytus reikalavimus ir būtų pateikiami laiku. Taip pat Lietuvos bankas jau antrus metus iš eilės Įstaigų atstovams rengia mokymus atskaitomybės temomis, kurių metu supažindina su ataskaitų pildymo ypatumais, dažniausiai pasitaikančiomis klaidomis⁵.

Vis dar pasitaiko atvejų, kai Įstaigos Lietuvos bankui pateikia neišsamią, prieštaringą informaciją arba patikrinimo metu ją tikslina pateikdamos kelis skirtingus variantus. Pažymėtina, kad patikimų ir tikslių duomenų teikimas yra esminė sąlyga Lietuvos bankui tinkamai ir laiku atlikti dokumentinę priežiūrą, todėl Įstaigų negebėjimas laiku surinkti ir pateikti tikslios informacijos rodo, kad jų vidaus kontrolės procedūros, turinčios užtikrinti patikimos ir tinkamos vidaus ir išorės finansinės informacijos tvarkymą ir pateikimą laiku, yra nepakankamai veiksmingos ir (arba) tobulintinos.

Atsižvelgdami į tai prašome ypač atsakingai vertinti Lietuvos bankui teikiamos informacijos atitiktį Įstaigų veiklai ir priežiūrai taikomiems reikalavimams. Taip pat prašome Įstaigų vadovų ir atsakingų asmenų dar kartą atkreipti dėmesį į šiame ir ankstesniame Lūkesčių rašte nurodytus teisės aktų reikalavimus ir imtis atitinkamų priemonių, kad Įstaigos veiktų taip, kad visą savo veiklos laikotarpį atitiktų joms nustatytus licencijos išdavimo reikalavimus, licencijavimo metu prisiimtus įsipareigojimus ir vykdytų kitų jų veiklą reglamentuojančių teisės aktų reikalavimus.

Šis Lietuvos banko raštas nereikalauja atsakymo. Atsakomybė už tinkamą reikalavimų, nustatytų Įstaigų veiklą reglamentuojančiuose teisės aktuose, vykdymą visais atvejais tenka pačioms Įstaigoms.

Direktorė

Rūta Merkevičiūtė

⁵ <https://www.lb.lt/lt/rekomendacijos-del-epi-mi-veiklos-reikalavimu-ir-valdymo>.